

indeterminatione indita voluntati repugnare, et Deum, si ad unum voluntatem prædeterminaret, una via auferre quod alia dederat, ut Tertullianus eleganter ponderavit.

10. *Nihil in Scriptura aut Patribus necessitatem divinæ præmotionis ad omnes actus liberos significat.* — Addo denique neque in Scriptura, neque in Patribus, aliquid inveniri quod necessitatem illius præviæ motionis ad omnes actus voluntatis indicet. De Scriptura id probamus, quia vel id tradit per generales locutiones quibus docet Deum operari omnia opera nostra et causarum secundarum, vel per speciales, quibus tradit Deum movere corda hominum, et ducere quo vult. At priora solum probant concursum simultaneum et cooperationem Dei, ut supra probavi: posteriora autem ad summum probant Deum præmovere corda hominum, non tamen probant illam præmotionem esse ad omnes et singulos actus voluntatis necessariam, multoque minus probant illam præmotionem esse physicam prædeterminationem, ut etiam supra probatum est. Neque aliquis locus ex Scriptura ubi hoc significetur hactenus productus est, nec puto posse proferri, ut iterum ostendam tractando de auxilio gratiæ efficacis. Nam si ad aliquos actus Scriptura postulet illam physicam præmotionem determinantem, maxime ad actus supernaturales; sed de illis nihil hujusmodi docet, ut infra videbimus; ergo multo minus de reliquis. Idemque possumus de Sanctis Patribus dicere; quia vero ex illis aliqua obijciuntur quæ non sunt pecularia gratiæ, sed in universum de divina providentia et operibus ejus, quatenus ab efficacia divinæ voluntatis procedunt, ideo de illis aliquid dicere cogimur; id tamen commodius in cap. 47 præstabimus.

CAPUT XLIV.

AUCTORITATE D. THOMÆ ET ALIQUORUM POSTERIORUM THEOLOGORUM EADEM DOCTRINA CONFIRMATUR.

1. *Status questionis.* — In superioribus ostendimus concursum generalem Dei, prout datur causis secundis naturaliter agentibus, et consequenter ut essentialiter postulatur a causa, juxta D. Thomæ doctrinam, unicum tantum esse, ac proinde esse cooperantem in actione causæ secundæ inclusum, et non prævium receptum in causa, ex quo principio aperte sequitur (juxta eandem D. Thomæ doctrinam) voluntatem, ex ratione causæ secundæ, quam habet, communi aliis causis

creatis, alium concursum non postulare, et ita potest hæc pars probari locis supra allegatis, et 1. 2, quæst. 109, in quibus non aliam motionem causæ primæ per se requirit ad opera voluntatis libera ordinis naturalis, nisi eam quæ aliis causis secundis necessaria est, quæ est motio cooperativa, ut cum antiquis Thomistis et multis modernis declaravimus. Superest ut aliis ejusdem Doctoris sancti testimoniis probemus voluntatem creatam, etiam propter indifferentiam quam naturaliter habet, non indigere concursu efficaciter ac physice illam prædeterminante, imo potius propter indifferentiam suam naturaliter postulare ne tali modo præmoveatur.

2. *Locus ex 1. 2, quæst. 9, art. 4 et 6.* — Probamus autem hoc primo, ex 1. 2, quæst. 9, art. 4 et 6; nam in priori interrogat an voluntas moveatur ab aliquo exteriori principio, in posteriori vero an ille motor sit solus Deus; qui locus videbatur aptissimus ad tradendam doctrinam illam de necessitate hujus præviæ motionis ob indifferentiam voluntatis, si illam testatam et declaratam nobis relinquere voluisset: nihil autem minus in utroque articulo fecit; nam in quarto, non ad omnem actum voluntatis, sed solum ad primum motum ejus, scilicet, quo tendit in finem, requirit præmotionem extrinseci motoris: pro cæteris autem negat illam, affirmatque in aliis actibus voluntatem movere seipsam, in quantum, per hoc quod vult finem, reducit seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem. Ex qua doctrina colligimus imprimis D. Thomam non postulare præviam motionem, ut necessariam ex vi concursus generalis, alias deberet illam ad omnem actionem postulare. Deinde colligimus non postulare illam propter indeterminationem voluntatis; nam etiam post intentionem finis est indeterminata voluntas ad eligendum hoc vel illud medium, nam libere et cum indifferentia eligit, et nihilominus in hac electione ait D. Thomas non indigere voluntatem exteriori præmovente, nedum prædeterminante, sed ipsam reducere se ad volendum tale medium. Quid est autem reducere se, nisi determinare se? Idemque confirmat in solutione ad 4; solum est obscurum in illo articulo, quo sensu D. Thomas dicat voluntatem moveri ab alio in primo motu suo, quod ad præsentem causam non multum refert; nobis enim satis est quod illa motio, qualiscumque sit, neque postulatur propter indeterminationem voluntatis liberæ, neque etiam quia ad generalem concursum pertineat: sic enim ad

omnes actus voluntatis esset necessaria, satisque verba D. Thomæ declarant illam motionem non esse concursum prævium aut simultaneum, nam vocat illam *instinctum alicujus exterioris moventis*. Ut tamen integre lectori satisfaciamus, paulo inferius nodum illum dissolvemus.

3. *Explicatur sextus articulus questionis citatæ.* — Secundo, probatur hoc amplius ex sexto articulo, in quo non tam probat D. Thomas voluntatem posse moveri a Deo, quam non posse moveri ab alio extrinseci principio; unde ibi non ponit novam motionem ex parte Dei necessariam, sed illam, quam dixerat esse necessariam ad primum voluntatis actum, probat non posse esse nisi a Deo, quia solus ipse est causa efficiens voluntatis, et solum est universale bonum quod respicit voluntas. Ex qua doctrina solum habetur motionem illam, quam ab extrinseci agente postulat voluntas ex parte sua, esse a solo Deo: qualis autem illa motio sit, inde non habetur, potestque optime articulus ille intelligi de motione cooperativa, quam probat prima ratio, quia potentia solum ab illa causa pendet essentialiter in sua operatione, a qua pendet in suo fieri et esse. Vel etiam posset intelligi de motione remota per inclinationem naturalem datam ab auctore naturæ, quam secunda ratio probat. Sed quia doctrina illius articuli videtur referri ad doctrinam articuli quarti, magis inferius explicabitur. Nunc satis nobis sit, in toto illo discursu nihil D. Thomam dicere, nec insinuare de prævio concursu præmovente voluntatem determinando illam; cum tamen, ut dixi, ad illud maxime locum pertinuisse videatur. Verumtamen in solutione ad 3, aperte excludit necessitatem illius promotionis, dicens: *Deus movet voluntatem sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quod est bonum, et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle; sed homo per rationem se determinat ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum, vel apparens bonum.* Et inde addit exceptionem de motibus gratiæ, quam infra de illa tractando expendemus. Nunc ex his verbis solum haberi volumus ex D. Thomæ sententia voluntatem ex se indifferentem non semper indigere extrinseci determinante, sed illam se determinare in multis actibus, ac subinde illam prædeterminationem non esse necessariam potentiae liberæ ex vi generalis concursus, quidquid sit si in alio titulo interdum datur, et quomodo tunc intelligenda sit, quod postea videbimus.

VIII.

4. *Confirmatur tradita explicatio.* — Et confirmatur hoc argumento ad hominem, contra eos qui ex hoc loco colligunt in operibus gratiæ Deum prædeterminare physice hominis voluntatem: nam cum D. Thomas neget in aliis actionibus humanis dari voluntati talem determinationem, sive ad bonum, sive ad malum determinetur, recte concluditur illam prædeterminationem non esse per se necessariam, nec ex vi generalis concursus. Et quamvis verius sit, cum dicit *Deum movere interdum aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum, sicut in his quos movet per gratiam*, non loqui de motione determinante, sed excitante voluntatem, ut libro 5 dicemus, nihilominus in prioribus quæ allegavimus, simul ait et hanc Dei motionem non esse per se necessariam in aliis electionibus, et voluntatem, se movendo per rationem, se etiam determinare, utique sine motione prædeterminante, alias nec satisfaceret argumento, nec declararet quomodo voluntas se possit determinare, cum de se indeterminata sit. Denique in quæst. 3 de Malo, art. 3, ad 5, hoc expressis verbis declarat, et solvit fundamentum contrariæ sententiæ, quoad hanc partem; sic enim in argumento objecerat: *Omne quod se habet ad utrumlibet, indiget aliquo determinante, ad hoc quod exeat in actum; sed liberum arbitrium hominis ad utrumlibet se habet; ergo.* Respondet autem: *Dicendum quod voluntas, cum sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur ad unum, nec oportet hoc esse per aliquod agens extrinsecum.*

5. *Locus ex 1. 2, quæst. 80, art. 1.* — Tertio, hæc sententia D. Thomæ valde confirmatur ex aliis verbis ejus in 1. 2, quæst. 80, art. 1, ubi in corpore dicit Deum non inclinare voluntatem ad actum peccati, quod in capite sequenti latius ponderabimus. Et in solut. ad 3, sic ait: *Deus est universale principium omnis interioris motus humani, sed quod determinetur ad malum consilium voluntas, hoc directe quidem est ex voluntate humana, et a Diabolo per modum persuadentis, vel appetibilia proponentis.* Ex quibus verbis, considerata simul doctrina articuli, aperte constat D. Thomam non tribuere Deo determinationem voluntatis ad talem particularem actum directe vel indirecte, sed voluntati directe, et dæmoni indirecte et insufficienter, quamvis Deo tribuat illum motum voluntatis, tanquam universali principio omnis motus voluntatis, concurrenti utique cum illa. Unde constat secundum D. Thomam posse Deum concurrere ad aliquem motum, ut universale principium, et nihilo-

14

minus non inclinare directe ad illum, et a fortiori nec determinare; nam plus est determinare quam inclinare. Item constat voluntatem de se indifferentem non indigere prædeterminatore, ut ad alteram partem se determinet, nam ad malos actus ipsa sola se determinat, quamvis non sine generali concursu primæ causæ; et eadem ratione idem potest facere in bonis, per se loquendo, ut in priori loco D. Thomas testatus est.

6. *Locus ex 1. 2, q. 10, art. 4.* — Quarto, est aliud notandum ejusdem Doctoris sancti testimonium in 1. 2, quæst. 10, art. 4, ubi etiam ex professo tractat quæstionem de modo quo Deus movet voluntatem, et ad explicandum non movere eis necessitatem imponendo, sumit illud principium Dionysii, capite præcedenti a nobis tractatum: Ad providentiam Dei non pertinet naturas rerum corrumpere, sed servare. Unde subinfert in fine corporis articuli: *Quia igitur voluntas est actuum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa; sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed manet motus ejus contingens, et non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter movetur.* At vero, quod mirabile est, etiam hunc locum contra nos obijciunt illi auctores: nam quia D. Thomas non dixit absolute: *Non ad unum determinat*, sed: *Non ex necessitate ad unum determinat*, aiunt insinuasse, Deum quidem determinare ad unum voluntatem, sed non ex necessitate. Unde distinguunt duplicem determinationem voluntatis, unam ex necessitate, et aliam sine illa: et priorem negare D. Thomam, hanc vero posteriorem supponere docent. Verum distinctionem hanc de duplici prædeterminatione voluntatis ad unum ab extrinseco agente, quæ in hoc quidem conveniant, ut utraque ita determinet voluntatem ad unum actum et exercitium ejus, ut voluntas non possit ei resistere, et nihilominus differant, quia una infert necessitatem, et non alia, hanc (inquam) distinctionem nunquam D. Thomas insinuavit, sed potius multa docuit quæ illam evertunt, ut ex aliis locis statim allegandis constabit; et nos nec explicari posse arbitramur, nec consistere, ut in libro 5 latius ostendam. Et ideo longe probabilius credimus illa duo verba posita esse a D. Thoma, ut unum per aliud explicaret. Nam quia quæsierat an Deus ex necessitate moveat voluntatem, ut in propriis terminis responderet quæsito, dixit Deum movere voluntatem, non tamen ex necessitate; ut vero explicaret quid sit non

movere ex necessitate, addit: *Non ad unum determinat*; et, ut id magis explicaret, addit sic Deum movere voluntatem ut motus ejus maneat contingens, non obstante motione Dei, quod sane in prævio concursu intelligi non potest, si ille talis est ut impossibile omnino sit, illo posito, actum voluntatis non sequi, ut ipsi dicunt.

7. *Locus ex q. 7 de Potentia, art. 7, ad 13.* — Quinto, præcedens testimonium et ejus expositio ex alio simili ejusdem sancti Doctoris confirmatur: nam in quæst. 7 de Potent., art. 7, ad 13, objecerat non posse esse actum in dominio voluntatis humanæ, si absque Dei operatione fieri non possit, cum voluntas humana non sit domina divinæ operationis, et respondet: *Voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ, sed quia non ita agit in voluntatem, ut illam ex necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam*; ut autem declaret tunc voluntatem non ex necessitate determinari ad unum quando physice non prædeterminatur, subjungit: *Et ideo determinatio actus relinquatur in potestate rationis et voluntatis*, quod profecto non esset verum, si per actionem Dei, voluntas hominum prædeterminaretur physice ad unum, licet non ex necessitate, ut illi Doctores distinguunt: nam quocumque modo illi imprimatur determinatio ab alio, non relinquatur in ejus potestate. Nam determinationem relinqui in potestate hominis, non est tantum posse actum determinatum producere; hoc enim modo etiam determinari ad calefactionem est in potestate ignis, quia potest illam actionem in particulari efficere. Cum ergo dicitur determinatio relinqui in potestate, hoc intelligitur de potestate non tantum physica, sed etiam morali et denominativa, qua potest ad hoc vel illud determinari, quomodo dixit Augustinus illud esse in potestate nostra, quod si volumus facimus, si non volumus non facimus. Hoc autem modo non relinquatur determinatio in potestate voluntatis physice prædeterminatæ, cum nullo modo possit vel aliam actionem facere præter illam ad quam prædeterminata est, vel illammet non efficere, cum non possit prædeterminationi resistere.

8. *Quæstio 6 de Malo, art. unico, confirmat locum superiorem.* — Eademque expositionem confirmant egregie verba D. Thomæ in quæst. 6 de Malo, art. unic., in corpore, ubi cum dixisset Deum movere voluntatem ad primum ejus actum, ita id declarat: *Deus movet voluntatem secundum ejus conditionem, non ex necessitate,*

sed ut indeterminate se habentem ad multa. Ubi nunc solum considero, illa duo tanquam immediate se habentia ponere, movere non ut ex necessitate, sed ut indeterminate se habentem, id est, relinquendo indeterminatam potentiam motam, saltem quoad exercitium. Et ideo statim infert: *Patet ergo quod si consideretur motus voluntatis ex parte exercitii actus, non movetur ex necessitate, utique quia semper movetur, ut indeterminate se habens*; ergo e contrario si moveatur ita ut determinetur ad exercitium, ex necessitate movebitur. Atque ita semper D. Thomas illa ponit ut convertibilia, moveri determinate, utique efficienter ad exercitium, et moveri ex necessitate. Et e converso indifferentiam libertatis opponit determinationi ad unum, ut quæst. 22 de Verit., art. 6 ad 3 posterioris ordinis, ubi ait voluntatem ut rationalem se habere ad opposita, naturam vero determinari ad unum.

9. *Locus in 2, d. 25, art. 1.* — Sexto, quod voluntas ratione suæ indifferentiæ non solum non postulet prædeterminationem, sed potius postulet non habere determinationem ab alio, aperte docuit D. Thomas in 2, dist. 25, art. 1 in corpor., ubi sic inquit: *Judicium de actione propria est solum in habentibus intellectum, quasi in potestate eorum constitutum sit eligere hanc actionem, vel illam, unde dominium sui actus habere dicuntur, et propter hoc in solis intellectum habentibus liberum arbitrium invenitur, non autem in illis quorum actiones non determinantur ab ipsis agentibus, sed quibusdam aliis causis prioribus.* Ubi duo expendo. Unum est D. Thomam agentia illa reputare libera quæ habent in potestate sua electionem actionum suarum; postea explicat per indeterminationem suarum actionum. Unde sicut electio non potest esse ab extrinseco agente, ita neque determinatio. Aliud est D. Thomam ibi aperte sentire, determinari a prioribus causis, pertinere ad agentia non libere, quæ vel ab auctore naturæ determinata sunt ad unum, vel, si aliquam imperfectam indeterminationem habeant, determinantur ab aliis causis, vel materialibus, vel efficientibus; proprium autem esse agentium liberorum non prædeterminari ab alio, sed a seipso. Et inde in solutione ad 1, concludit Deum esse liberum, quod se ad opera sua determinat: unde ad dominium actus manifeste requirit quod determinatio actus non sit ab alio, sed a seipso. Quod in solutione ad 3 his verbis apertissime declarat: *Deus operatur in omnibus, ita tamen quod in unoquoque secundum ejus conditionem;*

unde in rebus naturalibus operatur, sicut ministrans virtutem agendi, et sicut determinans naturam ad talem actionem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat, sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi arbitrii constituitur: unde remanet sibi dominium sui actus, licet non ita sicut primo agenti; ubi maxime notanda sunt illa verba: In libero arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat. Nam hæc verba generalia valde sunt, et omnia auxilia gratiæ, et non tantum cooperantis, sed etiam operantis comprehendere possunt, et nihilominus generaliter etiam, et sine limitatione ait D. Thomas, non obstante hac Dei operatione, determinationem actionis in potestate liberi arbitrii constitui.

10. *Locus in 2, dist. 18, art. 1, et q. 22 de Verit., art. 6, ad 1.* — Septimo, in eodem libro, d. 28, art. 1, generatim pronuntiat: *Non esset homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret*; et q. 22 de Verit., art. 6, ad 1, dicit animam habere esse determinatum ab alio; sed ipsa (inquit) determinat sibi suum velle, et ideo quamvis esse sit immutabile, tamen velle indeterminatum est, ac per hoc in diversa flexibile. Tantum ergo abest ut senserit D. Thomas voluntatem, quia ex natura sua non est determinata ad unum, sed indifferens, non posse seipsam ad unam actionem determinare, ut potius affirmet, ideo per illam indifferentiam potestatis constitui voluntatem liberam, quia ad eam determinatio sui actus pertinet; ergo ut eandem libertatem in usu conservet, non debet prius illo jure se determinandi privari; hoc enim et libero usui et proprietati talis potentiae repugnat. Unde inferius addit liberum arbitrium, supposita facultate naturali, vel gratuita, juxta varietatem actuum, per se posse ad quoslibet determinari; statim vero declarans particulam per se, addit: *Ita quod non excludit divinam causalitatem, secundum quod Deus in omnibus operatur ut universalis causa boni, juxta illud Isa. 26: Omnia opera nostra operatus es in nobis, Domine; sed excludit habitum aliquem creatum naturalibus superadditum*; ubi solum simultaneum concursus requirit ad talem determinationem, quia (ut supra visum est) ex vi illorum verborum tantum concomitans significatur, neque alio titulo postulatur a D. Thoma ad determinationem liberæ voluntatis, quam ad

omnes alias actiones causarum secundarum. Quod autem D. Thomas solum dixerit per illam particulam excludi habitum creatum, existimo inde ortum esse quod ex necessitate habitus gratiæ specialiter tractabat, et illius necessitatem non ponebat in prædeterminatione, sed in elevatione potentiæ ad altiorem modum operandi. Unde in omni genere liberarum operationum supponit determinationem esse a voluntate cum concursu simultaneo proportionato, et, ut opinor, de virtute operativa media inter habitum et operationem, et distincta a concursu simultaneo ne cogitavit quidem.

11. *Locus ex q. 2 de Verit., art. 14, ad 5.* — Octavo, addere possumus alium D. Thomæ locum in q. 2 de Verit., art. 14, ad 5, ex quo colligunt Thomistæ quod, licet causa prima ageret ex necessitate naturæ, nihilominus homo ageret libere, ut videre licet in Cajetano, 1 p., q. 14, art. 13, et q. 19, art. 8; Ferrar., lib. 3 contra gent., c. 67, circa rationem 5, quos etiam moderni nonnulli secuti sunt, quamvis alii contradicant. Sed quid sit de illa absoluta controversia, quæ in multiplici sensu tractari potest, et varie de illa judicari, ut in Metaphysica dixi, loquendo tamen solum ex duplici suppositione, scilicet, quod, non obstante modo agendi primæ causæ, voluntas hominis haberet eandem potestatem intrinsecam agendi quam nunc habet, et quod Deus non majorem concursum vel influxum illi præberet, quam nunc conferat; his (inquam) positis, verissime dicitur actum voluntatis futurum fuisse liberum, etiamsi voluntas divina ex necessitate produxisset omnia et præberet concursum quem modo præbet, quia tunc non magis necessitaret voluntatem quam nunc necessitet, quia non plus ageret in illam quam modo agit, ut supponitur, neque ex voluntate magis efficaci, licet magis determinata ex parte Dei, quod nihil refert ad mutandum connaturalem modum agendi causæ secundæ, si in effectum, vel actionem, vel potentiam ejus, nihil magis influat. Et in hoc sensu recte sumitur hæc sententia ex citato loco D. Thomæ de Verit., quatenus dicit: *Quia ad esse effectus requiritur causa prima et secunda, ideo quacumque illarum ponatur contingens, potest esse contingens; non si altera tantum sit necessaria, effectus erit necessarius, propter hoc quod ad esse effectus utraque causa requiritur.* Et quia obijciebatur causam primam vehementius influere quam secundam, respondet hoc nihil obstare quominus ex modo

agendi causæ secundæ sit defectibilitas, aut contingentia in effectu. Et similiter in dicto capit. 67, libr. 3 contra gent., ration. 5, dicit, si causa proxima sit contingens, effectum esse contingentem, etiamsi remota necessaria sit. Idemque repetit libr. 3, cap. 83, ration. 2, dicens a causa remota necessario agente non sequi effectum necessarium, si causa proxima sit contingens.

12. *Ex loco citato colligitur veritas assertionis.* — Ex hoc ergo principio, adeo recepto in schola D. Thomæ, colligimus illum non posuisse in voluntate libere operante concursum prævium, et prædeterminationem a prima causa in ea productam, quia cum tali concursu prævio omnibus modis esset impossibile intelligere contingentiam in actu voluntatis creatæ, si causa prima ex necessitate naturæ ageret. Probat, quia tunc talis actus non haberet contingentiam, vel indifferentiam a causa prima, quia ipsa ex necessitate naturæ daret illum impulsu causæ secundæ; neque etiam haberet contingentiam ab ipsomet impulsu, quia ille etiam movere dicitur tanta necessitate sibi intrinseca, ut nec Deus ipse possit impedire quominus, illo posito, non sequatur effectus ejus; et consequenter nec a voluntate creata posset actus habere contingentiam, cum illa non moveatur nisi affecta illo impulsu, nec possit illi resistere quominus illi cooperetur: impossibile ergo esset intelligere libertatem in tali actu, quia nullum haberet principium unde illam participare potuisset; actus autem non determinatur libere nisi per habitudinem ad principium, seu causam aliquam a qua procedit. Ergo ut possit salvari libertas actus humani in eo casu, quod Deus ex necessitate naturæ ageret, necessarium est dicere tunc Deum non fuisse daturum voluntati concursum prævium, quo illam ad unum determinaret; ergo idem majori ratione dicendum nunc est. Vel certe si tunc Deus, per eundem illum concursum quem nunc dat, necessitaret humanam voluntatem, etiam nunc necessitabit illam. Nam quod ille concursus prævius prædeterminans procedat a Deo naturaliter, vel libere, confert quidem, ut respectu Dei effectus quem ad extra facit sit illi liber, vel necessarius; tamen, respectu hominis, non erit actus ipsi liber, si motio Dei est de se efficax ad determinandam voluntatem hominis ad unum, et efficiens ad necessitandam illam, etsi a Deo ex necessitate naturæ non fieret.

13. *Testimonia quæ pro determinatione obijciuntur.* — His tamen accedit quod, cum hæc

testimonia sint satis urgentia, et fere expressa, et in eis D. Thomas in particulari et specificè de determinatione et indeterminatione voluntatis loquatur, nullum in contrarium affertur, in quo vel punctum in contrarium attingat, vel in particulari aliquid pro prævia determinatione seu prædeterminatione voluntatis dicat; sed afferuntur solum variæ generales locutiones, quæ ad præviam illam motionem accommodantur, cum verba D. Thomæ generalia sint, et facile possint de aliis motionibus intelligi, et sæpe ab eodem D. Thoma in aliis locis ita exponantur, quod brevi discursu ostendam, attingendo solum ea loca quæ communia sunt omnibus actibus liberis voluntatis; nam quæ pertinent ad actus supernaturales et auxilium efficax ad illos necessarium, in librum 5 reservo. Deinde ex prioribus locis omitto etiam illa quæ omnibus causis secundis, etiam naturalibus, communia sunt: nam de his satis dictum jam est. Et huc spectant omnia quæ de necessitate auxilii seu motionis primi moventis tradit D. Thomas 1. 2, q. 109, per totam, et 1 part., q. 105, art. 5. Nam in superioribus non solum hæc loca exposuimus, sed etiam oppositam doctrinam ex illis deduximus, et hic applicari potest, quia etiam in voluntate solum unicum simplicem concursum Dei ad actus liberos D. Thomas requirit, neque propter determinationem voluntatis aliam præviam motionem in illa postulavit.

14. *Explicatur art. 1, ad 3, q. 105.* — Potest tamen quis hære in quibusdam verbis D. Thomæ in eadem q. 105, art. 1, ad 3; sic enim ait: *Hoc ipsum quod causæ secundæ ordinantur ad determinatos effectus, est illis a Deo.* Verumtamen hæc verba generalia sunt de omnibus causis secundis, etiam naturaliter agentibus, in quibus etiam illi auctores fatentur non esse necessarium prævium concursum propter determinationem earum: possunt ergo illa verba per se spectata optime intelligi ratione concursus concomitantis; nam sicut causis secundis ipsum agere est a Deo, quia non solum virtutem agendi ab illo habent, sed etiam ipsam actionem sine actuali et immediato ejus influxu habere non possunt, ita determinatio ad definitos effectus est illis a Deo, quia ab illo habent non solum virtutem, aut ex se determinatam, aut valentem se determinare; sed etiam determinationem ipsam in actu secundo sine actuali ejus influxu habere non possunt, quia quatenus illa determinatio aliquid est, a causa secunda fieri non potest sine actuali et cooperante influxu Dei; quæ

doctrina est quidem in se verissima, illi tamen loco non necessaria, quia si attente consideretur, non loquitur ibi D. Thomas de causis secundis, sed de naturalibus, quæ possunt materiam ad determinatam formam immutare. Quærit enim ibi an Deus possit se solo id facere, et objecerat non posse, quia determinatio effectus pendet ex causa determinata. Et respondet Deum non pendere in hac determinatione a causa secunda, quia ipse præbuit determinatas formas causis secundis, et determinationem earum, unde optime poterit sine illis immutare materiam ad determinatam formam, prout voluerit, quia nimirum in illo eminenter existit tota virtus causarum secundarum. Unde constat etiam quoad causas secundas naturaliter agentes non tractare divum Thomam de determinatione addita, vel addenda per concursum Dei, sed de illa quam habent ex naturali virtute et conditione suarum formarum, nam illa etiam a Deo habent, ut constat.

15. *Explicatur c. 1 ad 2, q. 83.* — Omissis ergo his quæ generalia sunt omnibus causis secundis, attingemus aliqua quæ de modo operandi Dei in causis liberis D. Thomæ interdum docet. Et quoniam in fundamento contrariæ sententiæ, duo testimonia D. Thomæ, quibus juniores maxime nituntur, adduximus, illis respondendo in c. 46 satisfaciemus. Ultra illa vero allegatur in 1 part., q. 83, art. 2, ubi exponens verba Pauli ad Rom. 9: *Non est volentis, etc.*, ait non esse dicta, quia homo non velit libero arbitrio, sed quia ad id non sufficit, nisi juvetur et moveatur a Deo. Sed non potuit D. Thomas brevius explicare gratiam excitantem et adjuvantem, semperque in his allegationibus continetur illa defectuosa illatio: *Deus movet voluntatem; ergo determinat.* Simileque est argumentum quod ex solutione ad 3 ejusdem articuli sumitur, ubi sanctus Doctor inquit: *Deus est prima causa movens, et naturales causas et liberas, et sicut causis naturalibus, movendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita movendo voluntarias causas, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc in eis facit; operatur enim in unoquoque secundum ejus proprietatem.* In quibus verbis volunt D. Thomam loqui de motione prævia prædeterminante, quia de illa (inquit quidam) *procedebat argumentum.* Sed unde id probet non video, nam in argumento 3 D. Thomas solum subsumpsit Deum movere voluntatem; quod probat duobus testimoniis; Proverb. 21: *Cor regis in manu Dei est, etc.*;